

ואע"פ שאנו נוקטים כר' יהודה ששבט נקרא 'קהל' לענין חיוב של כל שבט ושבט, מ"מ אין דינו כ'קהל' לענין תחילת החיוב, לחייב שבט אחד, אלא צריך עשיית רוב הקהל כפשוטו, אלא שנתרבה שכל שבט ושבט מביא (עפ"י חזו"א יד, כא. וע"ש עוד בסק"ד).

'תנו רבנן ידעו שהורו וטעו מה הורו יכול יהו חייבין, ת"ל... – וחייב כל יחיד ויחיד להביא כשבה ושעירה (רמב"ם – שגגות יד, ד). וזה כדעת הסובר [כמו שפסק הרמב"ם להלכה] יחיד שעשה בהוראת ב"ד חייב. ולמאן דאמר פטור – אין חיוב קרבן ליחיד.

ואף על פי שכבר נתבאר על פי פסקי הרמב"ם שאין תורת קרבן יחיד בציבור שחטאו בהוראה, שונה כאן שנתמעט מעיקרא בפרשת חיוב פר, כל שלא נודעה החטאת, הלכך הרי זה כציבור שחטא שלא בהוראה, שמביא כל יחיד ויחיד קרבנו (ע' בהדושי הגר"ח הלוי הל' שגגות).

ומבואר בתורא"ש שהוא הדין כאשר יש ספק בחטא; האם חטאו בהוראה זו או באחרת, כגון שהורו שחלב הקיבה מותר ואכלו הציבור חלב ולא נודע איזה חלב אכלו – מביאים הציבור אשם תלוי. וכוונתו אפילו אחר שב"ד חזרו בהן, שיש ספק אם חייבים פר או חטאת יחיד – מביא כל יחיד ויחיד אשם תלוי, משום ספק חיוב חטאת יחיד.

אך נראה שזהו רק למ"ד יחיד שעשה בהוראת ב"ד פטור, אבל למאן דמחייב, גם באופן זה יהא היחיד חייב חטאת, שהרי יש כאן אכילת חלב ודאית. והרי כאן אין מביאים ב"ד את הפר, מפני חסרון ידיעת החטא, ממילא חייבים חטאת יחיד (עפ"י חזו"א יד, כב).

'תלמוד לומר ונודעה החטאת ולא שיודעו החוטאין' – הרמב"ם (יד, ד ובלח"מ) מפרש [דלא כפרש"י] 'לא שיודעו החוטאין', שאם החוטאים מודיעים לבית דין ואומרים להם, בכך וכך הוריתם לנו – אין מביאים פר, מאחר ובית דין עצמם אינם יודעים הדבר.

(ע"ב) זיעמד יהושפט בקהל יהודה וירושלם בבית ה' לפני החצר החדשה – מאי חדשה אמר ר' יוחנן: שחידשו דברים ואמרו טבול-יום אל יכנס במחנה לוי'ה – 'פירש מו"ר הרב מפוניבז' זצ"ל דלא הוסיפו איסור על הטבול-יום, אלא חידשו תוספת קדושה בחצר [- 'החצר החדשה'], וממילא נאסר הטבול יום' (מהגר"א נבנצל שליט"א).
ויש מי שפירש 'חצר החדשה' ממש, שבנה חצר חדשה שלא נתקדשה בקדושת מחנה לוי'ה, לצורך טבולי יום – מאחר וגזר שלא ייכנסו למחנה לוי'ה (עפ"י משך חכמה נשא ה, ב).

לפני החצר החדשה' גימטריא: טבול יום אל יכנס במחנה של לויים (זכרון יוסף, מובא בגה"ש לרעק"א).

'יכול [תהא] נאכלת חטאת ללויים' – צ"ל 'חטאת הלויים' (ב"ה; באר שבע; ר"ב רנשבורג; גליונות קה"י. ומקרא זה מדבר בקרבנות הלויים ביום לקיחתם לשרת בקדש).

דף ו

'אי נמי דחטאו שבעה שבטים, ושאר נינהו בגרירה' – לפי מה שהסקנו לעיל, גם שבט אחד שחטא בהוראת ב"ד הגדול, שאר השבטים נגררים על ידו ומביאים. ומכאן ראייה שלענין זה אין נוקטים להלכה

כרבי יהודה, אלא צריך רוב שבטים דוקא שחטאו. ולכך נקטו שבעה, כדי לפרש אף לדידן דלא קיימא לן גרירה אלא בשבעה שבטים (עפ"י חזו"א יד, כד).

– אין להקשות כיצד אתה מוצא בימי צדקיהו שבעה שבטים בארץ? – כי ירמיהו החזיר עשרת השבטים, כמו שאמרו בערכין לג. (עפ"י חזון איש יד, כד).

והא מייתי להו הנהו דחטאו – משמע שהקושיא היא גם לר' מאיר שאמר בית דין מביאים (וכן מפורש ברש"י), אעפ"כ אם מתו מהחוטאים הריזו כחטאת שמתו בעליה. ואפשר משום שאף אם ב"ד מביאים, הכפרה היא עבור החוטאים ולא בגלל ההוראה (ע' מש"כ בזה לעיל ב. ג. ויש דוגמא לזה מפרו של אהרן שבה משלו וקרב על ידו, ונחשב קרבן ציבור משום כפרת הכהנים. ע' יומא נ גא).

[ויש להעיר מלשון הגמרא להלן: 'רבי מאיר היא דאמר ב"ד מביאים ולא צבור, הלכך מת אחד מן הצבור חייבין דהא קאים כוליה ב"ד' – משמע שב"ד מביאים אף אם היה שייך מיתה בציבור. ואפשר דלאו דוקא הוא אלא נקט אגב הסיפא דמת אחד מב"ד].

מי דמי שעיר ראש חדש דלמא לא מייתו מצבור – מכאן סימוכין לשיטת הרמב"ם ז"ל בכמה מקומות שקרבן שהוא ספק-כשר, אם הקריב – הורצה (גלינות קהלות יעקב; קה"י זבחים מה, ד).

ראויה כפרה זו שתכפר על יוצאי מצרים – 'שמעתי מהגאון ר' שלום שברון שליט"א דהיינו שיוצאי מצרים צריכים כפרה על שלא חנכו את הדור הבא לחנך וכו' שלא ימצא רוצח' (מהגר"א נבנצל שליט"א). וכעין זה בשיחות מוסר להגר"ח שמואלביץ (ח תשל"ב), ששורש שפיכות דמים שנתגלה בבנים, טמון היה בתוככי האבות). ופשט הדברים, ראויה כפרה זו לכפר על כל ספק שפיכות דמים שנעשו משיצאו ישראל ממצרים (כן פרש רבנו גרשום בכריתות). והרש"ש פרש שהעגלה מכפרת על מעשה העגל.

– מכאן למדו שהמתים צריכים כפרה, ושהכפרה שייכת בהם (ע' בספרי סוף שופטים; שו"ת הרשב"א ח"ה מט; או"ח תרכאו וסוסי"י רפד). ויש מי שדוחה ואומר שאין שייכת להם כפרה אלא בגרירת החיים, וכשהחיים המה הרוב (עפ"י שו"ת מהר"ם חלאוה יז. וע"ע במובא ביוסף דעת סוטה י).

ודלמא מועטין הוו ולא רבים הוו... – צריך באור מה שייך להקשות 'ודלמא', אדרבה מכך שהקריבו נשמע שהיו מרובים. ויש לפרש דסלקא דעתין שבמשך שבעים שנה של גלות בבל ודאי מתו רובן. ומתוך, מקרא הוא שכתוב שהאריכו ימים, ושפיר יש לומר שרוב החוטאים היו חיים עדיין, כדפרש"י. [וברא"ש בשם הרמ"ה כתב שאין צריך שרוב החוטאים חיים, ע"ש] (עפ"י חזו"א יד, כד).

'...אלא הוראת שעה היתה, הכא נמי הוראה שעה היתה' – ועד עתה, כל מהלך הסוגיא היה לפי ההנחה שהיה זה פר העלם דבר ממש, שבה על הוראה מוטעית, שחטאו רוב הקהל בשגגה. ו'אע"ג דידע דאינו כן, מ"מ דרך הגמרא להאריך כדי לפרש את ההלכות המתפרשות דרך המשא ומתן' (חזו"א).

מת אחד מן הצבור חייבין – דאין צבור מתים. מת אחד מב"ד פטורין – כדאמרינן, דחטאת שותפין

היא' – טעם החילוק בין ציבור לשותפין – שהציבור הרי הוא כגוף אחד, ולכך אף אם מתו יחידים אשר בו, הציבור ככלל לעולם הוא חי וקים [ואף שבט אחד נקרא 'קהל' – דגמירי דלא כלה שבטא, והרי הוא לעולם חי כ'שבט']. לא כן שותפין הרי הם קיבוץ יחידים ולא שם כללי אחד, והרי היחידים אפשר שימותו (וע' רמב"ן ריש ויקרא, ועוד).

'אמר ליה אביי: שמעינן ליה לר' שמעון דאמר חטאת השותפין אינה מתה, דתניא פר ושעיר של יוהכ"פ שאבדו והפריש אחרים תחתייהם – ימותו כולן. דברי ר' יהודה. ר"א ור"ש אומרים: ירעו, לפי שאין חטאת צבור מתה' – ערש"י. יש לשאול, אמנם שמענו שם שדין חטאת השותפין ברעיה ולא במיתה, אבל מנין ההכרח שהיא קרבה בשותפין שמת אחד מהם, שמה אינה במיתה ולא בהקרבה.

ושמא יש לומר דתרי מילי נאמרו בדין חטאות המתות: א. מפאת שאינה קרבה נתחדש בהלמ"מ שדינן במיתה. וע' בכורות טז. ב. לאחר שנאמרה הלמ"מ שדינן במיתה, שוב אי אפשר להקריבן גם משום כך שנאמר בהן שדינן למיתה. ויש לומר שבשותפים וציבור שמתו מקצתם, אין סיבה עצמית שאינם קרבים, דהאיכא עוד מתכפרים. אלא הדין בגמרא אם נאמר בזה הלכה שמתה וממילא א"א להקריבה מחמת דין מיתה. וזהו שהוכיחה הגמרא מהא דירעו ולא ימותו, דבשותפין ליכא הלכה דדינן במיתה. וממילא אין שום סיבה שלא יקרבו. אבל בנתכפרו שפיר ירעו, שאין על מה לכפר. ולרבי יהודה דס"ל ימותו אפשר שסובר ששורש הדין הוא שאינה קריבה, וממילא דינה במיתה [ולא להפך]. הלכך יתכן שאף שבנתכפרו באחרת סובר שימותו, בציבור שמתו חלקם שאפשר להקריבה – אינה מתה, ושפיר ר"פ קאי אליביה דר"י נמי.

(ע"ב) זכי תימא הכי נמי, טפי להו שבטים' – אף על פי שהלויים לבדם אינם 'קהל' אלא בצרופם הכהנים, מ"מ כשחטאו כל שבט לוי, הרי חטאו ב' קהלים, קהל הכהנים וקהל שבט לוי. ובוה יש לפרש מה ששאלו בסמוך 'מאי הוי עלה' – והלא יש הכרח לדברי אביי, שהרי הכהנים ודאי אינם 'קהל', דא"כ פשו להו מי"ב, וממילא מוכח מפר יום הכפורים שלרבי שמעון חטאת השותפין אינה מתה – אלא כיון שיש מקום לומר דאף דאקרו כהנים קהל בפני עצמם, מ"מ שבט לוי קהל אחד הוא. ועתוס' רא"ש.

'אלא אמר רב אחא ברבי יעקב: שבטו של לוי לא איקרו קהל' – לפי הנחה זו [שאינה קיימת למסקנא] צריך לומר שלויים שעשו על פי ב"ד משתתפים בכפרה עם אחד מן השבטים. [ואי אפשר לומר שאינם כלל במצות פר העלם דבר, שהרי שנינו (להלן ז.) שכהן משיח שעשה עם הציבור מתכפר עמהם] [עפ"י חזו"א סו"י יד].

פרק שני

'הורה כהן משיח לעצמו' – עתוס'. ומשמע מלשון הרמב"ם (רפ"טו מהל' שגגות) שאין צורך בהוראה בדיבור, אלא כל שדימה שמותר הדבר – נחשב כהוראה, לאפוקי נתחלף לו חלב בשומן גרידא, שאין כאן אלא שגגת מעשה ללא 'אומר מותר' (חק נתן).

- יהיו פטורים, ולא נאמר כבר נודע להם בשעה ראשונה שחזרו מהוראתם, כי אז לא היו ודאיים].
- ג. כתב הרמב"ם (יד,ד) שצריך שהחטא יתודע לב"ד עצמם ואין די בכך שהציבור יודעים ואומרים לב"ד.
- ד. אף למאן דאמר ציבור מביאים, צריך שיוודע לבית דין במה חטאו. וגם צריך שהחוטאים ידעו. ואפשר שאף למ"ד ב"ד מביאים, צריך שהציבור ידעו חטאם (עפ"י חזון איש).

דף ו

- י. א. שעיר חטאת הלויים האמור ב'בהעלותך', האם היה נאכל?
ב. קרבנות שהקריבו שבי הגולה בימי עזרא – על מה הביאום?
א. חטאת שהביאו הלויים כשנבדלו לעבודה, לא היתה נאכלת (ופר שני – שני לעולה, להיותה כמוה).
- ב. קרבנות שהקריבו שבי הגולה, באו על עבודת כוכבים שעשו בימי צדקיהו (ורוב הקהל שבימי צדקיהו היו בחיים בשעת ההקרבה), ואע"פ שחטאו במזיד – הוראת שעה היתה שיתכפרו בקרבן. והרי מנין הקרבנות מוכיח שהוראת שעה היתה.
- יא. האם כהנים נקראו 'קהל'? האם שבט לוי בכללו נקרא 'קהל'? האם אפרים ומנשה נמנים כשני קהלים או כאחד?
הסיקו שכהנים אינם נחשבים 'קהל' [שאם כן נמצאו יותר מי"ב 'קהלים'].
כלל הלויים; בתחילה אמר רב אחא בר יעקב ששבטו של לוי אינו קרוי 'קהל', שאין נקרא 'קהל' אלא מי שיש לו אחוזה (הנני מפרך והרביתך ונתתיך לקהל עמים ונתתי את הארץ הזאת לזרעך אחרך אחזת עולם). ולדעה זו אמר אביי, יש להחשיב את אפרים ומנשה כשנים [כדי להשלים מנין י"ב ששנו במשנה].
ואולם רבא אמר שאפרים ומנשה אינם נחשבים כשנים אלא לענין נחלה [וכן לחנותם בדגליהם – שהוקשו לנחלות. וכן לענין קרבנות הנשיאים – משום כבודם], אבל לשאר דברים – הרי הם כשבט אחד. ולדעה זו צריך לומר ששבט לוי נחשב 'קהל' הגם שאין לו אחוזה, שאם לא כן נחסר אחד מי"ב 'קהלים' ששנינו. הלכה כרבא שאפרים ומנשה אינם חשובים כשני שבטים לעניננו (רמב"ם יג,ב). וכן בחשן ובאפוד הם רשומים כאחד. וכן בברכת יעקב. וע"ע ב"ב קכב אודות נחלת אפרים ומנשה ושבט לוי לעתיד לבוא.
ולענין ההבטחה שלא יכלה שבט מיראל, נחשבים אפרים ומנשה כשני שבטים (עפ"י חדושי הגרי"ז – ויחי. ומ"מ גם שבט לוי יש לו ברית בפני עצמו שיהא קיים לעולם, כמפורש במקראות. ע' דרשות בית ישי ה"א ז באורך).

- יב. ההלכה של חמש חטאות המתות – האם היא נאמרה גם בחטאת ציבור? ומה דין חטאת השותפים?
ולד חטאת ותמורת חטאת – אין אפשרות להימצאותם בשותפים ובציבור, שהרי אין חטאת ציבור נקבה, וכן אין תמורה אלא ביחיד.
חטאת שנתכפרו בעליה באחרת בחטאות של ציבור; רבי יהודה אומר: פר ושעיר של יום הכפורים שאבדו והפריש אחרים תחתיהם – ימותו כולם. ר"א ור"ש אומרים: ירעו עד שיסתאבו, ולא ימותו.
וכן חטאת שעברה שנתה – שיטת ר"ש שאינה במיתה אלא תרעה עד שתסתאב, שההלכה של חטאות

המתות נתקבלה במקום אחד שכולן שייכות בו, והואיל ובציבור אין שייך חלק מהן, לא נאמרה שם ההלכה.

חטאת שמתו בעליה בשל ציבור – קרבה, לפי שאין מיתה בציבור. [למסקנת סוגיתנו אין הוכחה לכך במקום שהציבור כולו נתחלף, ורק כשנשארו רובם קיימים מוכח שקרבה. וע' גם בשו"ת מהר"ם חלאה ז"ו. וצ"ע].

חטאת של שותפים, אי אתה מוצא אלא בפר יום הכפורים המכפר על הכהנים, וכן בפר העלם דבר לדעת האומר בית דין מביאים אותו. ואם נתכפרו באחרת, לדברי רבי שמעון תרעה עד שתסתאב. ואם מת אחד מן השותפים – קרבה. ולדברי רבי מאיר דינה כחטאת יחיד שמתו בעליה. [וכן לרבי יהודה, חטאת ציבור שנתכפרו בעליה באחרת – דינה במיתה].

להלכה, אין חטאת ציבור מתה, והוא הדין לחטאת השותפים (רמב"ם פסולי המוקדשין ד).

פרק שני; דפים ו – ז

ג. א. הכהן המשיח שחטא, איזה קרבן הוא מביא בחטאים ובאופנים השונים?

ב. האם הכהן המשיח שחטא עם הציבור בהעלם דבר, מביא פר בפני עצמו או מצטרף עם הציבור?

א. הכהן המשיח (= כהן גדול שנמשח בשמן המשחה) שנעלם ממנו דבר מאחת מכל מצוות התורה שזדונו כרת ושגגתו חטאת, והורה לעצמו התר בשוגג ועשה שוגג – מביא קרבן חטאתו פר. ואפילו אם בשעה שעשה שכח מאיזה טעם הורה להתיר, ושמא אילו התודע לטעם היה חוזר בו – הרי זה שוגג ולא מזיד, ומביא פר (אביי).

שגג בשגגת מעשה ללא הוראה מוטעית פטור מכלום (מעם הארץ – פרט למשיח. יא.). וכן אם הורה התר בעקירת כל הגוף – פטור (לאשמת העם – הרי משיח כציבור). וכן אם אינו מופלא, אין הוראתו כלום ופטור.

הורה לאחרים ועשו על פיו – פטור (והקריב על חטאתו אשר חטא).

חטא בדבר שחיובו אשם ודאי [הוא קרבן הבא על מזיד] – מביא אשמו כשאר יחיד (נפש).

הכהן המשיח אינו מביא אשם תלוי כלל (על שגגתו אשר שגג והוא לא ידע... – מי שחטאתו ושגגתו שוה, יצא זה שאינו חייב אלא בהעלם דבר עם שגגת מעשה).

חטא הכהן המשיח בעבודת כוכבים בשגגה – דינו בשעירה (נפש אחת). לדברי רבי, בשגגת מעשה ללא העלם דבר (בחטאה בשגגה – חטא זה בשגגה היא). ולחכמים – רק עם העלם דבר, אבל בשגגת מעשה גרידא – פטור מכלום (וכפר הכהן על הנפש השגגת בחטאה בשגגה – מי שחטאתו בשגגה בשאר מצוות, יצא משיח).

דין הכהן המשיח בחטאים שדינם בקרבן 'עולה ויורד' – יתבאר להלן ה-ט.

ב. הורה הכהן המשיח עם הציבור ועשה עמהם – מתכפר לו עם הציבור. הורה בפני עצמו ועשה בפני עצמו

[והיה בב"ד מופלא וגם הכהן היה מופלא. רב פפא] – מתכפר בפני עצמו. ופרש רבא 'בפני עצמו' – בשני איסורים [לא כאביי שסבר לומר שישבו בשני מקומות]. ובארו בגמרא, שני חטאים שקרבנותיהם שונים, כגון חלב ועבודת כוכבים – ודאי 'בפני עצמו' הוא. אבל כשקרבנותיהם שוים, וכל שכן בשם איסור אחד,

כגון הוא בחלב המכסה את הקרב והם בחלב שעל הדקים – ספק. [ובמקרה זה האחרון אמרו 'אם תמצא לומר' שמצטרף עם הציבור].

כהן משוח שנסתמך על הוראת בית דין ועשה על פיהם, בין שהיה מופלא בין שאינו מופלא – כתב החזו"א שדינו כחוטא בשגגת מעשה גרידא ופטור מכלום, ואינו משלים לרוב ציבור. [ומכלל דבריו משמע שאפילו קדם והורה לעצמו לפניו, כל שחטא לאחר שהורו, הרי זה כעושה על פיהם וכשגגת מעשה גרידא. וצ"ע]. ואולם בדעת הרמב"ם (עפ"י הירושלמי, וכאביי) כתב להפך, שאין מתכפר עם הציבור אלא כשידע הוראתם ועשה במה שהורו ממש.

דף ז

י"ד. א. מה המשותף והשונה בדין קרבן הבא על חטא, לאחד מן העם שחטא, לכהן משיח ולנשיא? ומה ביניהם ובין ציבור שחטא?

ב. מה המשותף והשונה בין חטא עבודת כוכבים לשאר חטאים שזדונם כרת, לענין חיוב קרבן?

א. קרבן חטאת (קבועה) של יחיד בשגגת מעשה בכל המצוות אשר לא תעשינה – כשבה או שעירה. ובעבודת כוכבים – שעירה.

הנשיא, בכל המצוות בשגגת מעשה – מביא שעיר. ובעבודת כוכבים – שעירה.

כהן משיח, בכל המצוות בהעלם דבר עם שגגת מעשה – מביא פר, ובשגגת מעשה לבד – פטור. ובעבודת כוכבים מביא שעירה, לרבי – בשגגת מעשה, ולחכמים – רק בהעלם דבר, כמו שנתבאר לעיל.

הציבור מביא פר לחטאת בהעלם דבר. ובעבודת כוכבים – פר לעולה ושעיר לחטאת.

[קרבן חטאת 'עולה ויורד' – אינו בציבור ולא בכהן משיח, ויש מי שאומר שכהן משיח מביא 'עולה ויורד'. וכן נחלקו תנאים בנשיא וכפי שיפורט להלן ח-ט].

אשם ודאי – שוה לכל נפש; יחיד כהן-משיח ונשיא. אשם תלוי ישנו ביחיד ובנשיא אבל לא בכהן משוח. ואין אשם בציבור כלל.

ב. כאמור, כל נפש החוטאת בעבודת כוכבים בשוגג – מביאה שעירה. משא"כ בשאר מצוות אשר לא תעשינה, היחיד מביא כשבה או שעירה, הנשיא מביא שעיר, והכהן המשוח [בהעלם דבר] פר.

ובציבור, בהעלם דבר בכל המצוות מביאים פר לחטאת, ובעבודת כוכבים פר לעולה ושעיר עוים לחטאת. כאמור לעיל לדברי רבי, הכהן המשיח מביא קרבן לעבודת כוכבים בשגגת מעשה גרידא, משא"כ בשאר מצוות אינו מביא אלא בהעלם דבר.

לענין שאר דברים, שוים הקרבנות הבאים על כל המצוות ועל עבודת כוכבים: לעולם אין חייבים קרבן אלא בדבר שזדונו כרת. וכן דיני ההוראה והעלם דבר וכו' שוים בשניהם (מעני מעיני לגורה שוה).

דפים ח – ט

טו. א. באלו חטאים חייבים ב"ד שהורו, או משיח או נשיא, להביא את קרבנם המיוחד להם?

ב. חטאים שחייבם בקרבן 'עולה ויורד' – מה דינם בציבור שחטאו בהוראה, בכהן משיח ובנשיא?

ג. על אלו חטאים בא אשם תלוי?